

Professor Babić responded and in a short polemic defended Croatian linguistic identity, basing it on centuries-old autochthonous development of the Croatian language as the highest expression of Croatian spirituality and culture. As the political life in Yugoslavia democratized after the fourth Brijuni Plenum in 1966, in which period the Declaration was also produced, Croatian linguists gained new momentum, carried by the currents of the Croatian Spring. The amendments proposed by the republics to the constitution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRY) affirmed the national languages and directed the language policy from the federal level to the level of the republics, so that the Croatian efforts to gain orthographic, dictionary and grammatical independence were not the only ones.

Thus, the Slovenian demand for the affirmation of the Slovenian language in the Yugoslav People's Army (YPA) was based on the proclaimed constitutional equality of all the languages of the peoples and nationalities in the SFRY. At the same time, the rigid position of the military leadership insisting on the preservation of Serbo-Croatian (in fact, Serbian) was considered as favoring the majority nation, whose members in the officer structure were significantly more numerous than members of other nations and who protected their acquired privileges.

Based on the Slovenian request, Babić also boldly raised the issue of the use of the Croatian language in the YPA.

Key words: Stjepan Babić, Front (magazine), Croatian literary language, Croatian-Serbian language, Serbo-Croatian language, language system, orthographic norm, Novi Sad Agreement, Novi Sad orthography, Slovenian language, multilingualism, Yugoslav People's Army, Declaration on the Name and Status of the Croatian Literary Language

PITANJA I ODGOVORI

O POJEDINIM RAZLIKAMA U KATOLIČKIM I PRAVOSLAVNIM CRKVENIM NAZIVIMA

Čitateljica N. B. iz Splita postavila nam je pitanje o katoličkim i pravoslavnim crkvenim nazivima jer u hrvatskim rječnicima nije pronašla odgovore – naime, rječnici različito tumače značenja i odnose između crkvenih naziva.

Katkad u različitim javnim tekstovima i priručnicima neopravdano uspoređuju na istoj leksiko-semantičkoj razini niz katoličkih i pravoslavnih crkvenih naziva koji se međusobno ne podudaraju potpuno. Primjere, kao istovrijednice navode se sljedeći

crkveni hrvatski (katolički) i srpski (pravoslavni) nazivi: hrv. *klaustar*, *kloštar*, *konvent*, *samostan* – srp. *manastir*; hrv. *redovnik* – srp. *kaluđer*, *monah*; hrv. *križ* – srp. *krst*; hrv. *hostija* – srp. *profora*, *prosvira* i sl.

Riječ *krst* u hrvatskom jeziku može npr. značiti „krštenje“, a *križ* pravoslavci, barem povijesno, poimaju kao latinski, katolički *krst* (hrv. *križ*). Katolički *križ* i pravoslavni *krst* mogu se razlikovati oblikom – katolički je obično četverokraki, a pravoslavni *krst* može imati četiri, šest ili čak osam krakova. Katolici se *križaju* s ispruženih pet prstiju, s lijevoga ramena na desno, a pravoslavci se *krste* (hrv. *križaju se*) trima prstima (tako i grkokatolici) i s desna na lijevo. U Velikom

rječniku hrvatskoga jezika iz 2015. uz natuknicu *križ* nalazimo: „križ im m 1. REL a. <...> b. molitveni znak kršćana koji se križanjem čini desnom rukom (katolici) ili lijevom (pravoslavci)“ (Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika, 2015.: 623.), ali i pravoslavci se križaju (srp. krste se) desnom rukom, a ne lijevom. Drugim riječima, katolički križ i pravoslavni krst mogu se značenjski podudarati kao kršćanski simbol, a mogu se i razlikovati.

Zaista riječ *monah* najčešće znači pravoslavnoga redovnika koji živi u manastiru, ali i u Katoličkoj crkvi postoje monasi. „Utemeljitelj zapadnjačkoga monaštva bio je sv. Benedikt iz Nursije“ (V. Svjetlo riječi, <https://svjetlorijeci.ba/novosti/sve%C4%87enici-redovnici-i-monasi>). Franjevački književnik, Varaždinac Bonaventura Jakov Ćuk (1907. – 1940.) napisao je roman pod naslovom *Metafizički monasi*.

U Školskom rječniku hrvatskoga jezika iz 2012. god. natuknica *redovnik* određuje se značenjski ovako: „rel. pripadnik katoličkoga muškog reda koji živi u samostanu te polaže zavjete siromaštva, pobožnosti i čistoće“ (Školski rječnik, 2012.: 665.). Međutim, postoje i svećenici koji nisu pripadnici reda, npr. biskupovci koji su u službi biskupu. I u budizmu i hinduizmu npr. postoje redovi pa bi i njihovi svećenici bili redovnici. U Šonjinu Rječniku hrvatskoga jezika iz 2000. donosi se i drugo značenje natuknice redovnik: „2. onaj koji u drugim religijama živi po organiziranoj askezi budistički ~“ (budistički redovnik) (Rječnik hrvatskoga jezika, 2000.: 1064.).

U Anićevu Rječniku hrvatskoga jezika iz 1998. porabnik može pročitati uz natuknicu *prosfora* sljedeće: „prosfora ž [grč.] obredni beskvasni pšenični hljepčić u kršćanstvu istočnog obreda“ (Anić, 1998.: 924.). Isto značenje *prosfore* imamo u Hrvatskom enciklopedijskom rječniku iz 2004.: „prosfora ž pravosl. obredni beskvasni pšenični hljepčić s Kristovim znakom“ (Hrvatski enciklopedijski rječnik, 2004.: 5.). Međutim, u pravoslavnom bogoslužju *prosfora* (grč. prinos) je kvasna i ima oblik ispupčenoga hljepčića. Prosfore se mijese od pšeničnoga brašna s kvascem i soli. Svaka prosfora ima okrugli oblik (simbol beskrajnosti) i sastoji se od dvaju dijelova (gornjega i donjega) koji simboliziraju dvije Kristove naravi, božansku i ljudsku. Na gornjem dijelu je biljeg četvornoga oblika s križem (srp. krstom) i grčkim slovima: IS HS NIKA (Isus Krist – Pobjeda); rjeđe – lik svetca.

Zaključci se crkvenih hrvatskih i srpskih značenjskih suodnosa nameću sami. Hrvatski (katolički) i srpski (pravoslavni) crkveni nazivi teološki i značenjski mogu se podudarati, a mogu se potpuno ili pak djelomice razlikovati. Ne mogu pa i ne moraju biti uvijek na istoj razini u nizu istovrijednica ili istoznačnica. U opisivanju, raščlambi i izradbi različitih priručnika potrebna je ozbiljna strukovna (stručna) redakcija svakoga crkvenoga naziva, tijesna suradnja s teolozima i pripadnicima vjerskih zajednica.

Artur Bagdasarov

a_bagdasarov@mail.ru

<https://doi.org/10.22210/jezik.2022.69.27>